

Sáfár József

2014. 04. 26.

Az első kérdésem több interjúalanynál is a zene két kultúrájára vonatkozik. A mai napig sokan beszélnek komolyzene és könnyűzene kettősségről. Szerinted van relevanciája ennek a megkülönböztetésnek? Ha igen, miként vonatkoztatható az arra a zenészgenerációra, amely a hatvanas-hetvenes években megteremtette idehaza a beat- és rockzenét, és amely pontosan fel is mutatja ezt a kettősséget, hiszen lelkes amatőrök és képzett zenészek együttesen alkották meg a színteret. Másképp fogalmazva: a klasszikus zenei előképzettség mennyiben játszhat szerepet a rockzenében, mennyiben segítheti egy rock-zenész munkáját?

Lehet, hogy nem pont az elejéről kezdem, de először beszéljünk a tanulásról, s aztán később térjünk rá a különbségtételre. A mi esetünkben, a hatvanas években a zeneoktatás természetesen a Kodály-módszer alapján történt. Én egy Szemere utcai általános fiúiskolába jártam, ahol elsősorban szolmizálni próbálták megtanítani a gyerekeket. Rettenetesen nem értettük, utáltuk, és nem is tudtuk, hogy miért kell nekünk ezzel kínlódnunk. Hosszú évek múlva rájöttem természetesen, hogy fantasztikus dolog a szolmizáció. Ezt én most már kötelezővé tenném minden általános iskolában. Az én zenei ébredésemhez az is hozzájárult, hogy nekünk mindig volt zongoránk otthon. Apukám amolyan házi zongorista volt, és anyukám is tanult egykor zenélni.

De visszatérve: voltam olyan szerencsés, hogy noszogattak engem is, hogy járjak karénekre. Kötelező volt járni tanítás után, tehát nem mehettem focizni, hiába, elkaptak a folyosón! Eleinte borzasztó volt a szolfézs, a különböző Kodály-darabok, stb. Egy idő múlva a kóruséneklés nagyon megtetszett, az iskola fiúkórusát kórustalálkozókra is vitték. A Zeneakadémián például egy alkalommal Kodály Zoltán ült szemben velünk. Középen egy nagy plüss fotelt kiraktak neki, és végignézte a kórustalálkozót. Felemelő érzés volt. Kicsit később pedig lett egy nagyon fiatal énektanárunk, aki ugyan csak helyettesített, de egyszer behozott egy lemezjátszót, és feltett egy Beatles-lemezt.

Ez mikor volt?

'65 körül. Persze el voltunk teljesen ájulva. Tudtunk róla, hogy a Beatles létezik, de hogy az énektanár is előadást tartott róla... Azt mondta, hogy bizony oda kell figyelni erre a zenére, hogy nagyon modern és szép vokálok vannak benne.

Végül jött a hangszer. Nem tudom, miért a basszusgitárnál ragadtam le, talán, mert az a tonalitás meghatározója, hasonló a funkciója, mint a kórusban az altnak. Kezdtém valamit a szólamvezetésből is megérteni. A harmóniakról akkor még nem tudtam. Alapfokon a Beatles együttes tanított meg ezekre. Elég kulturált, kidolgozott szólamvezetés volt már az első Beatles-dalokban is, bár tudjuk, hogy George Martin¹ volt a menedzserük, aki szinte tanárunk is volt, és az ő irányítása alatt váltak tökéletes zenészekké.

Aztán jött a középiskola: a Bolyai János Textilipari Technikum, a Markó utcában. Ekkoriban már fűrtam-faragtam, készítettem egy négyhúros akusztikus gitárt, és már basszusgitározni akartam, gyűjtöttem is hozzá a felvételeket. Detektoros rádiót is készítettem. Nagyon szigorú apám volt, és tíz óra után már nem hallgathattunk rádiót, amikor ugye a *Tánczenei koktél*² ment. A Beatlest akkoriban még amúgy sem adták le ott, azt éjjel hallgattam, kiserádióval. Akárcsak a Szabad Európa Rádiót: azt keresgéltek egész nap, amíg nem volt otthon apám.

A következő fontos lépés Bélatelepen történt, talán '68-ban, nem tudom már pontosan. Egy ebédlőben ismerkedési estét tartottak, ahol mindenkinek fel kellett állni, és el kellett mondani, hogy mivel foglalkozik, és hogy mi a hobbija. Ekkor felállt egy vékony kis srác, és azt mondta, hogy ha éves kora óta klasszikus zongorát tanul, sőt most már magántanárnál jazzt! Ő volt Lerch Pisti.³

Mielőtt eljutnánk a V'73-hoz vagy az azt megelőlegező Hétfő zenekarhoz, térjünk vissza az eredeti kérdéshez! Összefoglalva mit mondanál: az említett tanulmányok és lépcsőfokok, amelyek előkészítették a jazz- és rockzenei pályafutásodat, mennyiben jelentettek előnyt vagy adott esetben hátrányt a veled együtt induló lelkes amatőrökkel szemben?

Röviden: nagyon-nagyon sok előnyt jelentettek. Az énektanítás vagy zenetanítás alapszinten is nagyon fontos. Tehát az alapok elsajátítása. Ha csak irányt mutatnának a gyerekeknek, hogy önmagukat miként képezzék, akkor már jobb lenne a helyzet. Tíz évig dolgoztam nagy

¹ George Martin (1926), a Beatles együttes producere.

²A Magyar Rádió tánczenei műsora.

³Lerch István (1953), Erkel-díjas zeneszerző, zongorista, a V'73 és a V'Moto-Rock együttesek tagja.

stúdióban, és eddigi pályámon nagyjából 260-300 lemezt csináltam. A stúdióban olyan emberekkel találkoztam, akiknek elképesztő hiányosságai vannak. Hiába szimpatikus emberek, ha nincs meg a zenekultúrájuk. Fontos mondat, amit most mondok: nincs meg a kultúrája ennek a szakmának, és ami kialakult, azt is tönkretették.

A kérdésre, amivel indítottunk, a korszak efféle sajátosságai miatt is szükség van: egy olyan időben szocializálódtál, amikor nagyon élesen élt az említett megkülönböztetés, és a kultúrpolitika a populáris zenét köztudomásúlag alacsonyabb szintű zeneként kezelte.

Valóban létezett a negatív diszkrimináció. De ez jót tett a popzene fejlődésének. Ellenállást szült: hogy „jusst” is megmutatjuk. Ha majd a V’73-ról beszélünk, akkor erre visszatérünk.

Muszáj azonban itt Lerch Pistiről két szót szólnom: amikor bemutatkozott azon a bélatelepi rendezvényen, azonnal odarontottam hozzá, és azt kérdeztem: „le tudod-e játszani a Lady Madonnát?”⁴ „Ha van kotta, akkor lejátszom.” Volt kottám valahonnan, mert otthon én is próbálkoztam vele. Na, ezért az egyik igazolása Lerch mindannak, amiről beszélünk. Ő olyan alapokkal jött, hogy gyakorlatilag mi is tőle tanultunk sok mindent. István klasszikus alapokkal rendelkezett, csak „megfertőzte” a popvilág. De emiatt a tudás miatt tudott csodálatos dolgokat csinálni, és én a mai napig is őt tartom a legjobbnak.

Térjünk akkor rá együttműködésetek kezdeti időszakára. Elsőként az inspirációs forrásokról kérdeznék. A Beatles együttes neve több ízben is elhangzott. De ezzel egy időben mit észleltél a magyar beatzenei életből, követted-e annak a fejlődését, a legfontosabb zenekarokat, volt-e rálátásod, hogy mi történik a budapesti klubokban?

Tizenhat-tizenhét éves koromig, mint mondtam, édesapám – aki katonatiszt volt – rettenetesen nagy szigorban nevelt. Inkább elszöktem otthonról mindenféle trükkal, például öltönyben és nyakkendőben színházlátogatás helyett Csepelen a Radnóti Kultúrházban⁵ néztem meg Demjén Rózsit,⁶ aki a Dogs⁷ együttesben volt basszusgitáros, és addig egy kislemezen hallottam csak a hangját. Nagy élmény volt. A házukban, az udvaron belül volt

⁴ A Beatles együttes 1968-ban keletkezett szerzeménye.

⁵ A Radnóti Művelődési Központ jelenleg Csepelen, a Vénusz utca 2. alatt üzemel.

⁶ Demjén Ferenc (1946), Kossuth-díjas énekes, szövegíró.

⁷ Az egyik első jelentős beatzenekar Magyarországon.

5-6 fiú, akik nem zenészek lettek, hanem lemezgyűjtők. Saját slágerlistánk volt minden hónapban, azt hasonlítottuk össze, és szalagos magnón másoltuk egymásnak a felvételeket – ki mit tudott megszerezni. A Beatles akkor már nem érdekelt bennünket annyira, így jöttek képbe alternatív zenekarok, például a Kis Rákfogó.⁸ A Szakcsi⁹ is működött már akkoriban, de ők mind jazzisták voltak. A jazz akkor még nem érintett meg annyira, de már voltak progresszív zenekarok, a Sirius¹⁰ megjelenésével pedig egyszerűen a döbbenet lett rajtam úrrá. A Sirius volt nekünk a mérce. Nem is tudtuk elképzelni, hogy följebb van-e. Példátlan sikereik voltak külföldön: micsoda dolog, hogy egy kommunista zenekar 1970-ben, Ausztráliában élő TV-adásban egy órás koncertet ad!

Mi hasonlóan álltunk hozzá a zenéhez. Pistinek megvoltak ehhez az adottságai és a technikája. Általában 23-25 éves koráig fejlődik egy zenész technikailag, és utána abból fog táplálkozni, és azt csiszolgatja élete végéig, amit addig összegyűjtött. A Hétfő együttesben Pisti kivételével még csekély volt a hangszeres tudásunk, s ezért olyan számokat választottunk, amelyek inkább a többszólamú éneklésről szólnak. Volt egy Kazai János nevezetű tangóharmonikásunk, aki persze gyorsan félrerakta a hangszerét, és gitáros akart lenni. Az alapharmóniákat tudtuk csak lejátszani, de hozzá viszont olyan tökéletesen énekeltünk három szólamban, hogy minden amatőr fesztivált, ahol indultunk, megnyertük. Kinéztük magunknak a Tremeloes¹¹ együttest, a The Mama's and Papa's¹² formációt, és azokat Pistivel leírogattuk. Abban az időben tört ki a heavy-láz, Deep Purple-t¹³ és Jimi Hendrixet¹⁴ akart mindenki játszani. Elindultunk ezért inkább egy olyan úton, ahol a harmóniával foglalkoztunk. Köztudomású, hogy a rockzenekarok általában pentaton alapú, egyszerű kis primitív dolgokkal foglalkoztak. Még a diatonikus skála is ritkaság volt. Volt persze néhány kivétel, mint pl. Eric Clapton,¹⁵ aki egészen a bluesig, a gyökerekig visszament. De ekkor azért már voltak zenekarok, például a Yes,¹⁶ akik már inkább új utakat kerestek. Mi inkább őket figyeltük és persze a Beatlest. A magyar zenekarok közül gyakorlatilag senkit nem figyeltünk komolyan. Tehát az Illés együttes sem volt igazán

⁸Sáfár itt gyaníthatóan az Új Rákfogó együttesre gondol, amelynek többek között Orszáczky Miklós, a Sirius későbbi basszusgitárosa is tagja volt. A Kis Rákfogó együttes a hetvenes években lett jelentős.

⁹Szakcsi Lakatos Béla (1943), zeneszerző, jazz-zongorista zenekara.

¹⁰A legjelentősebb magyar progresszív rock együttes.

¹¹Az egyik első, 1958-tól aktív brit beat-formáció.

¹²Amerikai rock együttes, amely legnagyobb sikereit a hatvanas évek második felében aratta.

¹³Brit hard rock együttes, a műfaj egyik úttörője.

¹⁴Jimi Hendrix (1942-1970), az egyik legnagyobb hatású amerikai gitáros, zeneszerző.

¹⁵Eric Clapton (1945), brit gitáros, énekes, zeneszerző.

¹⁶1968-ban alapított brit progresszív rock együttes.

érdekes, bár ők próbáltak népzenei alapokhoz nyúlni, de az sem volt igazán komoly. Az Omega együttes inkább a show-világ felé ment el. A Metró együttes sem számított sokat nekünk, de voltak már emberek, akik itt-ott felbukkantak, és először megszólaltatták úgy a gitárt, ahogy a nagyok. Például Radics Béla.¹⁷ A Syriust már említettem, és a jazz-rock szakmában is volt pár figura – mint Mogyorósi Laci¹⁸ –, akik Erdélyből más gyökereket is hoztak magukkal. Ők másképp gondolkoztak, nem a Nyugatot másolták. Sajnos ezek az emberek vagy disszidáltak, vagy eltűntek, nem tudom. Ez a kultúrpolitika hibája, illetve bűne. A rendszer mindig válogatott: hogy ki a megbízható, ki izgatja a fiatalokat.

Mi a magyar beat történetében már a második-harmadik vonalnak számítottunk, egy kicsit csendesebben csináltuk a dolgunkat, s már inkább mentünk valamilyen irányba, mint az idősebbek. Az érdekelt minket, hogy a zene zene legyen. Ehhez az kellett, hogy István tanítson minket. Herpai Sándor¹⁹ rettenetes akarata is kellett. Elképesztő, hogy hónapokon át heti ötször próbáltunk, minden nap hat-hét órát. Egymást motiváltuk. István el is ismeri, ő egy kicsit lusta típus. Borzasztó tehetséges, de nehezen mozdul meg. Sanyika jött mindig azzal, hogy ő ezt vagy azt már le tudja dobolni, és hogy menjünk még tovább, még tovább. A végén a Hétfő együttesel már táncklubokban játszottunk, s már játszottunk Yest, és kalandoztunk más irányokba.

Maradtak fent kották vagy felvételek a Hétfő együttestől?

Azóta is keresem őket, mert van egy picit szalagom, öt-hat évvel ezelőtt bukkant fel. Most nem tudom, hogy nálam van-e. Még azt is tudom, hogy melyik darabok voltak rajta: például egy The Mamma's and The Papa's; valaki felvette egy magnóval.

Közismert, hogy mindhárman jártatok a jazz konzervatóriumba, bár csak Lerch végezte végül el azt. A kérdés mégis adja magát: a jazz, mint egyfajta átmeneti műfaj a populáris és a művészi zene között milyen szerepet játszott a V'73 és személyesen a Te zenei világod fejlődésében?

¹⁷Radics Béla (1946-1982), a legjelentősebbnek tartott magyar rock gitárosok egyike.

¹⁸Mogyorósi László (1949) gitáros, többek között az Új Rákfőgő, Metró és Syrius együttesek tagja.

¹⁹Herpai Sándor (1954-2014), a V'73 és a V'Moto-Rock együttesek dobosa.

A jazz, hacsak nem csalók csinálják, nagyon magas felkészültséget igényel. Először is kell egy briliáns hangszeres tudás, ami még egy darabig független magától a zenétől. A hatvanas években Gonda János²⁰ volt az az ember, aki felvállalta ezt. Én még emlékszem halványan, hogy milyen tortúrákon ment keresztül szerencsétlen, hogy egy jazziskolát létrehozzon. Mi még mindkét épületbe jártunk: a Semmelweis utcában²¹ is voltak tantermek, talán ott volt a központja is, aztán később ezek is átkerültek a Benczúr utcába, a Postás központba. De akkor még olyan áldatlan állapotok voltak, hogy basszusgitárt nem is oktattak, így kénytelen voltam bőgözni. A tanárom Berkes Balázs²² volt, aki egy csodálatos ember. Egyszer megmutatta nekem a kezét, és azt mondta: „no, Öcsi, mi már nem lehetünk a világ legjobbjai, mert ehhez sajnos egy olyan méretű tenyér kell, ami főleg a négereknek van, akik szinte már négy ujra írják a számaikat, vagy más kottát írnak nekik.”

Kínlódtam, kínlódtam, vettem egy borzasztó olcsó, ezerötszáz forintos, szörnyű bőgőt, és azon gyakoroltam. Majdnem letört a kezem. A jazz-zenészek technikájának nagyon komolynak kell lenni, mivel ez egy improvizatív zene, és bármelyik ezredmásodpercben változhatnak a dolgok. Ehhez a harmóniákkal piszkosul tisztában kell lenni, az összes alterált akkorddal például. Ezekről mi nem nagyon tudtunk. Én arról tudtam, hogy létezik a pentatónia, meg a diatónia. De az iskolában lerajzoltam a gitárnak a fogólapját, filctollal berovátkáztam, mintha húrok lennének, és különböző filctollakkal bepötytyöztem a hangokat. Hogy például C-pentatonban vagy C-dúrban hol fordulnak elő a hangok. Utána cseréltem, tiszta lapot vettem elő, és megpróbáltam emlékezetből leírni. Csináltam vagy húsz ilyen, állandóan azzal foglalkoztam, hogy milyen összefüggések vannak.

Gonda János is tanított minket zeneelméletre, és nagyon szigorú volt: zongorán mondott egy harmóniát, és el kellett mondani, hogy milyen hangok vannak abban. A zongoristák úgy gondolkoztak, hogy fölnéztek a plafonra, és látták a billentyűt, majd valahogy lediktálták a harmóniákat. Osztálytársam volt Bontovics Kati.²³ Borzasztó tehetséges énekes, de itt hátrányban volt, ezért sokat segitettem neki. Ugyanis én is felnéztem a plafonra, mikor kérdeztek, de én a fogólapot láttam. És azon olyan könnyedén el tudtam igazodni, hogy egyszerűen nem akarták elhinni a tanárok, hogy honnan tudhatja egy „buta” bőgős, hogy milyen harmóniákat mondanak neki. Az alapokat tehát így tanultam meg. Ettől

²⁰Gonda János (1932), Liszt-díjas jazz-zongorista, zeneszerző.

²¹A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem jazz-tanszaka mai is a Budapest, V. kerületi Semmelweis utca 12. alatt található.

²²Berkes Balázs (1937), Liszt-díjas jazz-bőgős.

²³Bontovics Katalin (1953), énekesnő, a Scampolo együttes tagja.

függetlenül pontosan tudtam, hogy jazz-zenész nem leszek, ahhoz más kvalitású embernek kell lenni. Foglalkoztunk vele, de valami miatt éreztük, hogy mi ebben nem lehetünk világ csodái. Lehet, hogy pont ezért, mert elnyomott műfaj volt. Ugyanakkor nem véletlen, hogy a világ legjobb jazz-zenészei között rengeteg a lengyel. Utólag megtudtuk, hogy Lengyelországban a jazz az államilag dotált műfaj volt. Egyszerűen olyan zenészek jöttek ide néha onnan, hogy nem akartam elhinni.

Csehszlovákiában is jóval előrébb járt a műfaj, elég, ha csak a fesztiválokra gondolunk.

Hogyne. Szerintem mindez a mai napig rányomja a bélyegét a közízlésre. De hogy egy mondat erejéig visszakanyarodjak a klasszikus zenéhez: ahhoz még nehezebb eljutni, mint a jazzhez. Fiatal korban, ha valakinek erre affinitása van, vagy a család olyan, akkor borzasztóan meg lehet szeretni, és csodálatosan magas szintig el lehet jutni. Csak a klasszikus zene még a jazznél is érzékenyebb műfaj. Mivel a múlt század a háborúról és agresszivitásról szól, oda jutottunk, hogy egy vonósnégyes már nem tud megszólalni egy parkban, mert olyan alapzaj van... Annak idején a kocsizörgésen kívül más zaj nem volt, és ezek a zenészek természetes harmóniákat hallhattak ki már csak a környezetükből is. És ők is mindig tovább keresték az utakat. Akárcsak a rockzenészek.

Térjünk immár rá a progresszív rock műfajára. Lerch István a vele készült interjúban azt mondta, hogy lényegében Tőled szerezte be a szükséges információkat a műfajról, mert Neked már a kezdetekkor komoly lemezgyűjteményed volt. A kérdésem az lenne, hogy mi volt akkoriban a megismerkedés módja ezzel a műfajjal? Nyilván lehetett már Hendrixet, a Yest és a korai Pink Floydot hallani a rádiókban, de a Sirius felbukkanása előtt mégsem volt a progresszív zenének bázisa Magyarországon.

Csak a magam nevében tudok nyilatkozni: a hatvanas évek közepén öcsémmel valahogy elkezdtünk lemezeket és felvételeket gyűjteni. Szereztünk egy Calipso magnót, és cipeltük az összes barátunkhoz: ahol felleltünk különböző felvételeket, másolgattunk. Még idegeneket is felkerestünk, ha tudtuk, hogy valakinek meg van valamelyik kedvenc új lemeze.

Komoly elszántság kellett tehát az információszerzéshez.

Igen. Az Emerson, Lake & Palmerra²⁴ is már nagyon korán ráakadtunk az öcsémmel, és akkor azon az úton próbálkoztunk keresgélni. De akkor még nem mint zenészek, hanem mint rajongók. Mindig azt mondtam: mi jöhet még?! Pár év alatt olyan sebességgel történtek a dolgok a világban... Pisti akkor még csak magántanárhoz járt, gondolom, otthon ő nem hallgathatott ilyet. Ő le tudta volna játszani, mi meg le szeretnénk volna tudni játszani. Ez volt az a találkozás, amikor mutattunk neki bizonyos felvételeket, és ő aránylag értette, mi történik, így hozzá mertünk nyúlni ezekhez a zenékhez. Volt valamilyen bizonyítási vágy, mert még egyszer mondom: az akkori pop-ipar, beleértve Koós Jánost, Aradszky Lászlót, és a táncdalénekesek nagy részét, egyszerűen olyan idejét múlt volt, mintha nem is indultak volna el ezzel az új világgal. Megragadtak abban a világban, ami – gondolom – a negyvenes-ötvenes években Karádi Katalinnal kezdődött. A Rádió táncczenekara, a Stúdió 11 is erre volt kiképezve, és aki hasonló dolgot tudott csinálni, az zöld utat kapott azonnal. Meg kell nézni egy hatvanhetes vagy hatvannyolcas táncdalfesztivált, hogy milyen darabok voltak ott. Borzasztó, hátborzongató.

De a hetvenes években jött a fordulat.

Igen. A mi esetünkben az történt, hogy a Hétfő együttes többek között a katonaság miatt feloszlott, hárman maradtunk, ezért összeálltunk Jenei Szilveszterrel²⁵ és még egy énekes fiúval. Csináltunk egy hasonló zenekart Meteor néven, a Csiliben²⁶ játszottunk. Ebben a zenekarban is játszottunk mindenféle populáris dolgot, de saját szerzeményekkel nem nagyon foglalkoztunk. Hatalmas szerencse, hogy jött a lehetőség a Volán Elektronikánál: így lett próbatermünk, hangszereink. Eldöntöttük, hogy hárman maradunk, mert úgy jobban tudunk egymásra figyelni. A mai napig imádok trióban játszani. Megtaláltuk Elton John²⁷ egyik lemezét, amelyen egy koncertet játszik trióban. Egy basszus, egy dob és egy zongora. Valami fantasztikus. *17-11-70* volt a címe. Mikor megszereztem, azt sem tudtam, hogy ki az az Elton John, csak utóbb tudtam meg azt is, hogy John Lennon²⁸ meg volt vadulva érte 1970-ben, és többeknek mondta, hogy „gyertek le a klubba, mert ilyet még nem láttatok. Egy szemüveges

²⁴Az egyik legjelentősebb brit progresszív rock együttes, amely komolyzenei feldolgozásairól is ismert.

²⁵Jenei Szilveszter (1949), a Kormorán együttes gitárosa.

²⁶A Csili Művelődési Központ Budapesten, a XX. kerületi Nagy Győri István utca 4-6. alatt található.

²⁷Elton John (1947), világhírű brit zeneszerző, énekes, zongorista.

²⁸John Lennon (1940-1980), a Beatles együttes énekes-gitárosa.

arc úgy zongorázik rock and rollt, hogy belebolondultok, és mindezt trióban!” Megkaptuk ezt a lemezt, és ezen egy nagyon okos, tanult basszusgitáros játszik. Olyan okos dolgokat csinál ezen a lemezen, hogy felnyitotta a szemem. Ezután elkezdtünk saját nótát is írni, de csak ebben a stílusban. Később Elton John egy csodálatos popszerző lett, tudjuk, hogy mennyi csodaszép szerzeménye van, és imádjuk. De ez nem volt nekünk elég. Sanyika egyszer csak azt mondta, hogy ő már bármilyen Emersont is lejátszik. Nem is gondoltunk előtte ilyenre! De mivel már kaptunk egy orgonát is a Volán cégtől, István is belekóstolt. Vérszemet kaptunk, és elkezdtük kutatni Emersonék komolyzenei feldolgozásait, és mi is csináltunk ilyesmit. Szerelmesek kezdtünk lenni Csajkovszkijba, Muszorgszkijba, nekem Debussy különösen kedves lett.

Játszottatok is Debussyt?

Debussyt sajnos nem; elég morózus, súlyos zene. Például az *Elsüllyedt katedrális*. Nyolcszor meg tudom hallgatni egymás után. Egyszerűen fantasztikus.

Ha jól értem, akkor az Emerson-féle feldolgozások motivációt jelentettek ahhoz, hogy a komolyzenét is (újra) felfedezzétek magatoknak.

Igen. Azóta nekem a kocsiban csak klasszikusok vannak. Vannak forradalmi, csodaszép darabok, és a múlt miatt a mai napig kicsit könnyebben nyúlok hozzájuk. Most is egy olyan musicalen dolgozunk, amelyhez nincs meg a partitúra, és úgy kell lehallgatni. Nekem ez óriási előny, hogy ezzel annyit foglalkoztam, azzal is tisztában vagyok, hogy szólamonként miként lehet szétszedni az anyagot a harmóniák alapján.

Mondják, hogy Beethoven süketen komponált. Valószínű, hogy nem is volt fontos számára, hogy mindent halljon. Ránézett a zongorára, mint mondjuk én a kis rajzlapomra, rátette a kezét a zongorára, még be sem kellett hangolni, és pontosan tudta, hogy például „ott” két fuvola lesz, hogy „azok” fortét vagy pianissimót játszanak, s végül mindig felállt a nagyzenekar. Csukott szemmel hallhatta, hogy mi honnan fog megszólalni. Valaki egyszer azt mondta nekem, hogy ha Beethovennek valaki adott volna egy szintetizátort, akkor föbe lövi magát. Megörült volna a hangszínek sokaságától, hogy mit lehet még abból kihozni. Ez csak persze tréfa. De igenis nagy előny, ha valakinek a fülében van a hangszerek hangja. Ez a

popzenére is igaz. De a klasszikus zene más élményt ad, a „tempótlanságával” együtt. A popban sokszor hiányzik az embernek „megpihentetni” egy picit a tempót. Kicsi lassítás, gyorsítás. Élőben sokkal jobb érzés zenélni, mert ott megvannak az ilyenek. Olyan, mint amikor a karmester egy kicsit nyugira inti a zenekart, hogy utána ismét „vastag” legyen.

A V'73 repertoárjának egy jelentős részét ezek a komolyzenei feldolgozások alkotják. Te és Lerch István is azt mondtátok, hogy ezt az irányt az Emerson, Lake & Palmer inspirálta. Mi alapján döntöttetek azok mellett a szerzemények mellett, amelyeket nem az Emerson miatt választottatok? A legfőbb példa erre Weiner Rókatánca.

Mindig is csináltunk bravúrdarabokat, amelyek populárisabbnak hatnak, és azzal szoktuk volt nyitni a koncertet. Ilyen volt a Rodeo²⁹ és a Csajkovszkij³⁰ is, de közben nem akartunk annyira csak a klasszikusok felé sem elmenni. Döbbenetes, hogy erre volt annak idején kereslet, az Ifiparkot³¹ meg lehetett ilyenekkel tölteni, a lemezgyárnak mégsem kellett.

Nem tudom, hogy az István el merte-e mesélni azt a tündéri esetet, amikor játszottunk a Várban, és mondták, hogy a következő zenekar nem jött el. Játsszunk még! Istvánnal azzal szórakoztunk a Volán klubban akkoriban, hogy ő vett nyolcszáz forintért egy rossz Jolana gitárt, és ketten, két szólamban Beatlesekét énekeltünk. Ezért azt mondtuk, hogy jól van, játszunk, de akkor ez már nem koncert lesz, és ez már nem V'73. Ott bohóckodtunk, és nagyon élveztük, táncoltak az emberek, feloldásnak jó is volt. Egyszer csak valaki odarohan, és mondja, hogy gyorsan játszatok egy Emersont vagy egy klasszikust. Elküldtük, hogy ne hülyéskedjen már, félre van tolvá minden, az orgona is, már lepakoltuk a színpadot. Kiderült, hogy ott volt Benkő Laci,³² és vörösödő fejjel, őrjöngve elrohant. Akkor döbbsentünk rá, hogy míg ők kint voltak Németországban az Omegával, a nyári turnéra az ORI leszervezte, hogy a V'73 lesz az előzenekar a nagy Omega-turnén, és Benkőt érdekelte volna, hogy mi az a V'73. Mondták, hogy nagyon ügyesek vagyunk. Mindig ledobálta a közönség paradicsommal az előzenekarokat, és féltek, az egész nyaruk tönkre megy, ha nem vagyunk jók. No, ez volt az az eset, hogy benézett, és látta, hogy Beatlest játszunk borzasztó gitárral! De elkészítettünk egy olyan 45-50 perces – annyit szabadott játszani előttük – műsort, hogy az csak úgy füstölt.

²⁹ Aaron Copland, amerikai zeneszerző műve.

³⁰ Csajkovszkij Patetikus-szimfóniájának harmadik tételét az Emerson, Lake & Palmer és a V'73 is feldolgozta.

³¹ A legfontosabb budapesti szabadtéri szórakozóhely, az Ifjúsági Park a Várkert Bazárban volt.

³² Benkő László (1943), az Omega együttes billentyűse.

De attól függetlenül remegett a térdünk, mert mindenkit ledobáltak előtte. Viszont az első bulin már megtapsoltak. Szerencsénk is volt, mert Cintula³³ bekiabált, hogy „gyerekek! Ismeritek Emersonékat? Most olyat fogtok látni, amit még nem!” Az Omegások ezután szép lassan megenyhültek. ’75-ben már olyan szinten volt a magyar zene és a közönség, hogy igényelte az ilyen zenét is. Az Omegának is nagyon nagy sikere volt, de ez minket csak még inkább inspirált. Közben pedig hajtottuk a Hanglemezgyárat, hogy mi olyan lemezt akarunk csinálni, hogy abban nem lesz hiba.

Milyen szerzemények lettek volna ezen a soha el nem készült lemezen? A feldolgozások is helyet kaptak volna rajta?

Persze. De a Lemezgyárban azt mondták, hogy nincs értelme.

Ez egy nagyon fontos pont. Főleg annak fényében, hogy 1974-ben a Népművelési Intézet kiírt egy pályázatot, amelyre klasszikus zenei műveket vártak popfeldolgozásban. A kérdésem az, hogy szerinted vajon miért írták ki ezt a pályázatot? Mindig arról hallani – Szűcs Lászlóval is készítettem egy interjút, Te is ezt mondod, Lerch István is ezt mondja –, hogy a kulturális politikának erre a fajta zenére valójában nem volt igénye. A Syrius elbukása is ezt példázza. Mégis érdekes, hogy kiírtak egy ilyen pályázatot: mintha láttak volna valamilyen fantáziát ezekben a feldolgozásokban.

Kérdezem, valaki csinált lemezt ezek közül a zenekarok közül?

Lemezt tudomásom szerint senki nem csinált.

Nohát, akkor ez volt itt a trükk. Én nem tudok erről a pályázatról, ha tudtam volna, mi lettünk volna az elsők, akik ott tolakodtak volna. Még tudtam egy hasonló zenekarról, két tudós testvér vitte Debrecenben: ez volt a Panta Rhei. Ők nekifutottak egy Bartók-feldolgozásokat tartalmazó lemeznek, viszont az örökösök nem adtak rá engedélyt.

A Bartók-örökösök Emersont is beperelték az Allegro Barbaro feldolgozása miatt.

³³Keresztes Tibor „Cintula” (1944), az első magyar DJ, klubvezető, konferanszié.

Pedig mekkora reklám lehetne! Kellene volna nekünk is egy lemez, amit most itt tarthatnék a kezemben, és azt mondhatnám, hogy hát igen, ez szép emlék volt. Nem történt meg. Azt mondták Istvánnak a Hanglemezgyárban, hogy az a probléma, hogy nem kéne a klasszikusokkal ujjat húzni! Ez volt az a bizonyos mondat, ami mindent eldöntött. Erdős Péter³⁴ pedig mindenkit elküldött, aki nem tetszett neki. Számára a Neoton³⁵ volt a pop; ki kell szolgálni a közönséget, úgy is buta, sötét emberekből áll, nekik bugyuta nóták kellene – gondolta. Visszatérve: István jött a próbára, és azt mondta, nem lesz lemez. Ezt a műsort el kell felejteni. Láttad azokat a borzalmakat, amiket ránk sóztak ezek után? Hogy beöltöztettek bohócoknak? A '77-es Metronóm fesztivál gálaestjén például mindenkit nekünk kellett kísérni. Korda Györgyöt,³⁶ Zárayékat,³⁷ Kovács Katit³⁸ és Koncz Tibit³⁹ is. Tehát azt mondták, hogy felejtsük el a klasszikus vonalat, és a nehéz zenéket.

62 éves vagyok. A mai napig jönnek az emberek, és azt mondják, hogy „jé, én ott voltam, én ott ültem, és nem hittem a szememnek, mit műveltek”. Erre tessék, nem engedték a lemezt.

Mondhatjuk azt, hogy pusztán felsőbb körök döntésein múlott, és amúgy a közönségigény meglett volna erre a zenére?

Abszolút.

Azért is kérdezem ezt, mert Ráduly Mihály, a Syrius szaxofonos a azt mondta, hogy egy mindössze néhány száz fős értelmiségi közeg volt az, ahol ezek a zenekarok jól forogtak.

Szerintem Mihály ezt a Syrius kezdeti korszakára értette. Amikor Ausztráliából hazajött egy világhírű csodazenekar, akkor már csak angolul beszéltek az emberek a budapesti koncerteken is. Úgy tudtunk bejutni a Syriusra, az Építők Klubba, hogy mi is ott próbáltunk. Amikor hazajöttek, akkor mindenkinek reszketett a keze és a lába, hogy ezek világsztárokként

³⁴Erdős Péter (1925-1990), jogász, popmenedzser a Kádár-korszakban.

³⁵Ti. a Neoton Família együttes.

³⁶Korda György (1939), táncdalénekes.

³⁷Záray Márta (1926-2001) táncdalénekes férjével, Vámosi Miklóssal együtt alkotott párost.

³⁸Kovács Kati (1944), Kossuth-díjas énekesnő.

³⁹Koncz Tibor (1940), zeneszerző, zongorista.

jönnek haza. Ezek után nem kaptak fellépési lehetőséget. El sem merem mondani, hogy mik voltak a háttérben. Az Interkoncert „elintézte” nekik, hogy ne mehessenek Amerikába. Helyettük az LGT mehetett.

Mi lehetett ennek az oka? Az Interkoncertben ott ültek bizonyos zenekarok ismerősei?

Vagy szimpatizánsai. Teljesen mindegy. A lényeg az, hogy végül is a Locomotiv GT nem vált be Amerikában. Minket közben áttoltak a populáris vonalra, és nekünk az nem állt jól, nem ízlett. Már S. Nagy István⁴⁰ írta a szövegeinket, úgy képzeld el. Nem éreztük jól benne magunkat. Éreztük, hogy nem megy ez a vonat. Rózsi ekkoriban egyszer-kétszer megjelent a bulinkon, beszélgettünk vele, barátkoztunk, és egyszer bejelentette, hogy kiszállt a Bergendyből. Először úgy volt, hogy a Rózsi belép hozzánk, és jön még egy gitáros. Valószínűleg nem lett volna jó, ha mi ott hárman⁴¹ együtt maradunk az új együttesben, mert annyira erős volt a kötelék, hogy lehet, kicsit túlságosan is beleszóltunk volna Rózsi életébe. Akkor ezt én tudomásul is vettem. Nem volt jóleső érzés, de innen rövid időn belül talpra álltam.

Még egy fontos kérdés lenne, ami még a V'73-as időszakhoz tartozik: hogyan kell a saját szerzeményeitek elkészülését, megkomponálását elképzelni? Ha belepillantunk a V'73 alkotói műhelyébe, akkor mit láthatunk: Lerch lehozott egy témát, és azt közös erővel dolgoztátok ki, vagy valaki végigkomponált egy számot, és odaadta kottában a többieknek?

Mindegyik variációra van példa. Sanyika annyira komolyan vette a dobolást a konzi után, hogy azonnal dobkottákat írt, és megmutatta nekünk is, hogyan kell a legegyszerűbben dobkottát írni. De én is sok mindent leírtam. Sokszor volt viszont úgynevezett örömködés: valaki bedobott témákat a próba első két-három órájában. Volt olyan, hogy egész próbán egyetlen egy kompozícióra improvizáltunk. És így ismertük meg egymást, és mindig új témákat dobott be valaki. Néha csodadolgok jöttek ki, még ezekről is van felvétel valahol egy szalagon. Mivelhogy megtanultuk a dobkottát is, mindent le tudtunk írni: leírtam a főbb motívumokat, a basszust, stb. Ez volt az alap, amit szépen kidíszítettünk. István két perc múlva már olyanokat játszott az új témákra, hogy csak sápadtam. De István is rendszerint

⁴⁰S. Nagy István (1934), dalszövegíró.

⁴¹Ti. a V'73 tagjai.

hozott majdnem kész darabokat. Majdnem az elejétől a végéig meg voltak írva. Volt olyan V'73 kompozíció, amiből egy szakaszt kivettek, és csináltak egy V' Moto-Rock⁴²-nótát belőle később. *Valami kéne* a címe. Az eredeti, kilenc perces verzióban még basszusszólo is van a közepén. Rettenetes, borzasztó nehéz, elég gyenge minőségű felvétel, de múltkor meghallgattam, és csak néztem magam elé: hát ezt most még egyszer meg kéne csinálni!

Nem is haragudtam akkor senkire, hogy így alakult, csak a körülményekre: hogy azt a lemezszerződést nem tudtuk megkapni, és nem tudtunk továbblépni. Ezért meg kellett szüntetni a V'73-at. Néha úgy elgondolkozom, hogy mi lett volna, ha... Mert, ahogy nézem a világ csodazenészeit, azért szépen tudtunk volna közeledni a csodához. Azért huszonnégy éves korban abbahagyni egy ilyen zenekart, az nagyon rossz érzés. A zenekart pedig külföldön is szerették: egyszer nagy sikerünk volt Zalatnay⁴³ előtt Lengyelországban, és Bulgáriában is, ahol Kovács Katival voltunk. Nagy szakállas urak jöttek be az öltözőbe, és nem akarták elhinni, hogy ezek a gyerekek ott bohóckodnak huszonegy-huszonkét évesen.

Nyugaton is voltak sikerek?

Nyugaton nem sikerült. Pedig nagyon próbálkoztunk, hogy az Omega kivigyen minket. Volt egy német zenekar, Triumviratusnak hívták, és az nagyon tetszett. Nézegettük is egy-két nótájukat, és azt mondtuk: ha ilyen van ott, jók lennénk. De az Omega oda már nem vitt ki minket sajnos, pedig ők minden évben mentek. De voltunk a Prágai Zenés Színházban, ahol csak Karel Gott⁴⁴ léphetett fel – ott is Kovács Katival voltunk. Kati mindent megengedett nekünk, imádott minket. Nemcsak István miatt.⁴⁵ Katitól még tanultunk is színpadi viselkedést, profizmust. Nekünk ő volt „az” énekesnő. Kísértünk mindenkit, de Katinál profibbat nem hallottunk. Ő egy világsztár lehetett volna. Ő vitt el minket Szlovákiába is, a Magyar Napokra, de Jugoszláviában is többször voltunk. Tehát a szocialista országokat körbejártuk, kivéve a Szovjetuniót, és azt vettem észre, hogy külföldön még nagyobb sikerünk volt, mint itthon. Mivel ott nulláról indul mindenki, magyar vagy nem magyar, teljesen mindegy, ott ki kell rakni a hangszereket, makog az ember egy-két szót, és elkezdi. Minden egyes bulink ünnep volt. Nekünk is, de Európában nem sokan foglalkoztak ilyen zenével.

⁴²A V'Moto-Rock együttes Demjén Ferenc többek között Lerch Istvánnal és Herpai Sándorral együtt alapította meg.

⁴³Zalatnay Sarolta (1947), énekesnő.

⁴⁴Karel Gott (1939), az egyik legnépszerűbb cseh énekes.

⁴⁵Lerch István és Kovács Kati 1975 és 1986 között házasságban voltak.

Csak le kellett volna kicsit tisztítani, hogy egységesebb legyen a zenénk, mert mindenbe belekaptunk, ami a csövön kifért. Mikor megmutatom bárkinek, az első nótám, azt mondják: hát ez nem normális. Leírtam a kottát, kiosztottam, és nem tudtuk lejátszani! Tíznyolcados darab, három-kettő-kettő-hármas lüktetéssel!

Beszéljünk a V'73-as időkről. Ha jól tudom, Molnár György⁴⁶ ajánlott neked munkát.

Ekkor ismertem meg a páromat, Szánti Juditot is. Az volt a kérdés, van-e kedvem egy kíséretet összehozni három női énekeshez. Ó, hogyné, most ráérek – mondtam. Így született meg a Volán Rt. Megfordult a fejemben, hogy csináljak egy hasonló formációt, mint a Hétfő volt, szuper vokálokkal, de keseregtem is: egy Herpait hol talállok? Vagy: egy olyan tehetséget, mint Lerch?

Persze nem panaszkodhatom, és akár a klasszikus zenével kapcsolatos kérdésekre is utalhatunk, mert ezek a lányok: Szánti Jutka vagy Szűcs Judit és Csuka Mónika még tudtak szolmizálni. Nem kellett ám őket géppel kijavítani! Jutka 127 lemezen énekelt. Nem akartam elhinni. Mikor? Omega-lemezen vokáloztak, Máté Péter, Korda, Koncz Zsuzsa, Zalatnay... Minden lemezen ők énekeltek. Máté Péter⁴⁷ idetelefonált annak idején: „Jutka, gyertek be hárman a nyolcas stúdióba!” „Mit kell csinálni?” „Majd megmondom.” Bementek a stúdióba, megnézték, mi a szöveg, Peti a zongorán megmutatta a három szólamot külön, és ők nem azt kérdezték, hogy Fisz-dúrban van-e vagy G-dúrban, hanem egyből írták oda, hogy „fá-lá-fá-mi-ti”, utána beálltak a mikrofon elé, piros jel, és felénekeltek három-négy szólamban! Most, egy szál szólamot nem tudnak tisztán felénekelni – tisztelet a kivételnek. Jutka például volt Kodály lakásán is, mint kiválasztott 10-11 éves kislány, kakaóra meg volt hívva, mert megnyert valami szolfézs-versenyt.

A beszélgetés legelejére visszautalva: kérdezted, hogy milyen oktatásra lenne szükség a popzenészek számára. Én azt mondanám, hogy már az általános iskolában valahogyan rá lehetne a gyerekeket bírni a szolfézsra. Ha én oktathatnám, ki tudnék választani négy-öt olyan Beatles-felvételt, ami összhangzattani példa lehetne, tehát azon keresztül el lehetne magyarázni mindent. Ráadásul a reneszánszát éli a Beatles, mert most Amerikában újra Beatles-őrület van. A tanár elmagyarázza, hogy működik a dal, miért ilyen hangnemben

⁴⁶ Molnár György (1949), az Omega együttes gitárosa.

⁴⁷ Máté Péter (1947-1984), énekes, zeneszerző.

íródott, stb. Ha 20 gyerekből csak kettő lesz zenész, már megérte. De a másik 18 pedig elmegy egy koncertre, és érteni fogja, hogy mi zajlik.

Összejöttem a lányokkal. Úgy volt, hogy Debreczeni Duci⁴⁸ lesz a dobos. Felvettünk a lányoknak egy demót. Nagyon korrekt kis nóták, az Omega hozta a technikát hozzá, majd felvettük a darabokat. Egyre nem számítottunk. Csináltunk két felvételt, gyönyörű szép lett az egyik, a másik meg az *Indulj hát*. A dobos végül Pálmai Zoli lett, ugyanis Debreczeni Csaba már aláírt egy szerződést Bódy Magdihoz⁴⁹ akkor. Csillogtak-villogtak a lányok, és állati jól énekeltek. Jutkának az altja az úgy támasztotta meg az egészet! Mentünk is a Hanglemezgyárba, hogy szeretnénk nekifutni, és most minden összeállt: popzene, vokál, csinos csajok, mi kell ennél több? De húzódoztak megint, hogy most nincs kapacitás. Hát mi a baj? Hamar kiderült. Fehívott Lerch Pisti, és azt mondta: „beszéltem velem Erdős, és megkérdezte, hogy milyen basszusgitáros vagy. Hát gondolhatod, hogy mit mondtam: azt mondtam, hogy te vagy a legjobb. Meg fog keresni a Neoton.” „Jaj, István, én nekem ahhoz a zenéhez semmi közöm.” „Ha rám hallgatsz, elvállalod.” Letette a telefont, másnap pedig már hívott is Pásztor.⁵⁰ „Úgy döntött a zenekar, hogy te leszel a basszusgitáros a Neotonban, jövő héten fotózás a nagylemez borítóra!” Azt válaszoltam: „állj, nekem van egy zenekarom, most indul be, már profin játszunk, Zoránnal már körbejártuk az országot.” Kaptam egy kis gondolkodási időt, de nem vártam meg. Úgy érveltem: „ha beleugatok a dolgaitokba, ti fogtok kirúgni egy hónap múlva. Nem vagyok én oda jó.” Minden kötött volt a Neotonban, felülről minden meg volt mondva, mert állami zenekar volt, Erdős Péter zenekara. Ezért egy ilyen döntésnek rossz íze lett volna a szakmában akkor. Nagyon csúnyán néztek volna rám a zenészek, így semmiképpen nem vállalhattam. Nem bántam meg. De sajnos ott megint mellényúltam. Akkor azt mondtam, hogy soha többé nem fogok zenélni. Jutkával együtt el voltunk keseredve. Volt egy kis lakásunk, azonnal vettünk egy szabászasztalt, szabásgépet, és elkezdtünk farmerokat gyártani. Ez volt '78-ban és '79-ben. Akkor hívott fel Cserhádi István.⁵¹

Ez is lett volna a záró kérdés: hogy beszéljünk arról, miként is kerültél a P. Boxba, és kezdted egy, a korábbiaktól meglehetősen különböző irányba.

⁴⁸Debreczeni Csaba, Debreczeni Ferenc bátyja, többek között a Stúdió 11 és a Bergendy együttes dobosa.

⁴⁹Bódy Magdi (1953), zeneszerző, énekesnő.

⁵⁰Pásztor László (1945), zeneszerző, a Neoton alapítója.

⁵¹Cserhádi István (1954-2005), a P. Mobil billentyűse.

Sodródtam. A szabás-varrás nem elégített ki különösképpen, és hiába mondtuk egymásnak, hogy hagyjuk a zenét és felejtsük el. Zárójelben hozzáteszem, hogy Jutkának írtam két nótát. Mind a kettőt betiltották. Szerettek minket, de mindig mondták, hogy nem lehet ilyet énekelni, hogy „felszállok a legelső vonatra, zsebemben cigaretta, nincsen több határ, átlépek lazán...” Hát milyen szöveg ez? A végén csak lett egy kislemeze Jutkának. De az hallgathatatlan. Felteszi az ember a lemezjátszóra, de recseg – úgy lehetett kapni a boltban, hogy szinte nem érteni a szöveget. Elképesztő. Ebben az állapotban azt mondtuk, hogy ez ennyi, és akkor Cserháti Pityi felhívott, majd azt mondta, hogy kiléptek Bencsik Samukával⁵² a P. Mobilból. Most egy szót a P. Mobilról: egyszer István valahol vidéken látta őket, az „igazi” P. Mobilt. Tehát Vikidállal⁵⁴ és Mareczkyvel:⁵⁵ a legerősebb felállást. Bencsik Samu, Cserháti és Janek⁵⁶ is ott voltak. Imádom Janeket, mint az ikertestvéremet. István mondta, hogy meg kéne nézni őket. „Ugyan már, ez egy rockzenekar, mi közünk van hozzá?” „Csak nézzük meg! Valamit abból is tanulhatunk, érdekes, szikár zene. Elmentünk az Ifiparkba, ’75-76-ban. „Bunkó” kettő-négy volt, de olyan erősen volt „megfogva”, olyan letisztult volt, hogy akkor döbbszem rá: a szerzeményeik is egész jók: például a *Miskolc*, vagy az *Utolsó cigaretta*. A mai napig ezek a fő slágerek. Tanulmányút volt. Hosszú évek múlva, mikor már a P. Box is lecsengett teljesen, Bajnoktól megkérdeztem, hogy „a P. Mobilban volt egy-két szerzemény, és nagyon okos basszusok vannak benne. Ki írta ezeket?” „Hát én.” Kékesi Bajnok tanult zongorista volt gyerekkorában, és úgy lett basszusgitáros. Ezért is az „ikertestvérem”, persze nagyon kedves, aranyos srác is. Ismét visszatérve az interjú elejére: rádöbbszem, hogy ő egy tanult zenész, aki tisztában van a zene alapjaival, és ezt a rockzenét könnyedén, a kisujjából kirázza. Persze ma már könnyebb! Édes Jó Istenem, bármilyen basszus- és bőgőiskola, zongoraiskola, minden ott van a Youtube-on. Lelassítva megmutatják a dobosok, hogy csinálják a figurát! Semmit nem kell csinálni. Ott a gyűjtemény, tessék szépen megcsinálni.

Sokszor megkérnek engem is, hogy tanítsak. Nem szeretek tanítani, semmi szín alatt, de ha idejön egy illető, nem kérek pénzt soha, inkább két-három papírt teleírok, elmagyarázom a teljes logikáját a zenének. Még a zene történetét is elmesélem: a tiszta felhangokról mesélek, arról, hogy miként jött össze ez a tizenkét félhang, és akkor ezt mind

⁵²Bencsik Sándor (1952-1987), a P. Mobil gitárosa.

⁵⁴Vikidál Gyula (1948), Liszt-díjas énekes.

⁵⁵Mareczky István (1953), a P. Mobil dobosa.

⁵⁶Kékesi Bajnok László (1951), a P. Mobil énekesének és basszusgitárosának egyik beceneve.

leírom szépen, ahány lapra ráfér, és azt mondom: „most hazamész, és fél év múlva eljössz, én pedig kérdezek. Ha nem érted, vagy nem foglalkozol vele, akkor nem kell idejárni.” Az alapokat általában kikérdezem: hogy miért kis terc a kis terc, vagy, hogy a fekete billentyű miért fekete. A jelszavam mindig az: tanulni, tanulni, tanulni!